

DOĞRUDAN GELİR DESTEĞİNİN TARIMSAL AMAÇLI KULLANIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER*

Mecbure ASLAN¹, İsmet BOZ²

ÖZET

Bu çalışma, Kahramanmaraş İli Pazarcık İlçesinde çiftçilerin devletten almış olduğu doğrudan gelir desteğinin (DGD) nerelerde harcandığını ortaya çıkarmak ve bu desteğin tarımsal amaçlı olarak kullanılması üzerine etki eden faktörleri belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Araştırmanın verileri tabakalı örnekleme yöntemiyle belirlenen 112 çiftçi ile yüz yüze yapılan anketlerle elde edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, alınan DGD tutarından bitkisel üretim için en çok harcama yapılan kalem tohumluk, en az harcama yapılan kalem ise geçici işçi ücreti iken hayvansal üretimde bu kalemler sırasıyla yem ve tohumlama olmuştur. Araştırmada yer verilen 10 sosyo ekonomik özellikten 5 adeti ve 8 haberleşme davranışından 2 adeti ile yararlanan DGD'nin çoğunluğunun tarımsal amaçlı kullanımı arasında pozitif bir bağıntı bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Doğrudan Gelir Desteği, Tarımsal Destekler, Tarım Politikası

Factors Influencing The Agricultural Use Of Direct Income Support

ABSTRACT

This study was conducted in Pazarcık District of Kahramanmaraş Province to determine where farmers spend the direct income support (DIS) they receive from the Government, and the factors influencing its use for agricultural purposes. Data were collected by a face-to-face survey with a stratified sample of 112 farmers. According to research findings, from the direct income support received, seeds and temporary labor payments were the highest and the lowest spending items in crop production while fodder and mating were the highest and the lowest spending items in livestock production. Five of ten socioeconomic characteristics and two of eight communication behavior variables included in this study were significantly associated with the variable spending the larger part of DIS for agricultural purposes.

Keywords: Direct Income Support, Agricultural Supports, Agricultural Policy

1. GİRİŞ

Tarımda doğrudan gelir desteği (DGD); Dünya Bankası yanı sıra Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) tarafından da desteklenen ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde uygulanması düşünülen politikalardan biridir. Tarımda geleneksel destekleme politikalarından farklı özellikler arz eden ve tarım kesimindeki etkileri farklı olan bu politikanın gelecekte en etkili tarımsal destekleme politikası olması amaçlanmaktadır.

Doğrudan Gelir Desteği (DGD) veya Doğrudan Gelir Yardımları "...kırsal kesim

halkına veya tarım üreticilerine gelirlerini artırmaları amacıyla doğrudan yapılan ödemeler" şeklinde tanımlanmaktadır (Eraktan, 2001). "Doğrudan Gelir Desteği'nin uygulama şekilleri ülkelere göre farklılıklar gösterdiğinden tanımlamalarda da farklılıklar gündeme gelmektedir. Ancak bunlardan en sık kullanılanları üretimden bağımsız olanlar (decoupled payments) ve üretimle ilişkili olan ödemelerdir. Üretimle ilişkili olan ödemeler de; izlenen politika kapsamındaki hedef üreticilere belirli şartların ileri sürülmesiyle yapılan telafi edici ödemeler (compensatory payments) ve mevcut ürün piyasa fiyatı ile hedeflenen gelir

* Bu çalışma KSÜ Bilimsel Araştırmalar Fonu Başkanlığınca desteklenmiştir

¹KSÜ Pazarcık Meslek Yüksekokulu, KAHRAMANMARAŞ

²KSÜ Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü KAHRAMANMARAŞ (ismetboz@ksu.edu.tr)

düzeğini sağlayan ürün fiyatı arasındaki farkın, fark ödemeleri veya prim ödemeleri (deficiency payments) olarak üreticilere verilmesi şeklinde olabilmektedir” (Babacan, 1999) Üretimden bağımsız ödemelerin, çiftçinin üretim kararlarını etkilememesi ve ürün fiyatlarının serbest rekabet koşullarında oluşumuna olanak sağlayacak şekilde olması gerekir (Cahill, 1988).

Türkiye’de üretimle doğrudan veya dolaylı olarak ilgili ödemeler; fark ödemesi (pamuk, zeytinyağı, kanola, yaş ipek kozası, tütün ve tiftikte), teşvik primi (et, süt) ve tazminat ödemeleri (çayda budama, tütünde kota; fındıkta ekim alanlarının daraltılması, doğal afet ödemeleri vd) şeklindedir (Sayın, 2003). Ayrıca alternatif ürün destekleri de bu kapsamda incelenebilir. Bütün bu destekler toplam destekler içinde çok önemli bir yer tutmamaktadır. DGD ödemeleri ise üretimden bağımsız olan ödemelerdir.

Tarımsal desteklemeler içerisinde son yıllarda en önemli destek konumuna gelen DGD sistemi çeşitli araştırmalara da konu olmaktadır. Babacan (1999) genel tarım politikaları çerçevesinde DGD ödemeleri sistemini, Öcek (2000) DGD sisteminin çeşitli ülkelerdeki uygulama durumunu ve Türkiye’de uygulanabilme olanaklarını, Oyan (2000) Türkiye’nin böyle bir sisteme hazır olup olmadığını, Bayaner ve ark. (2001) DGD’nin izleme ve değerlendirmesini, Özkaya ve ark. (2001) DGD’nin Türkiye’de tarımsal destekleme politikalarının tarihi gelişimi içerisindeki yerini, Olgun ve ark. (2002) DGD ile ilgili olarak yapılmış yayım çalışmalarını ve Birinci ve ark. da (2002) DGD’nin fındık sektörüne olan olası etkilerini incelemiştir.

Bu çalışma, yukarıdakilerden farklı olarak; (1) çiftçilerin DGD’den yararlanma durumunu belirlemek, (2) almış oldukları DGD ödemelerinin nerelerde harcadığını ortaya çıkarmak ve (3) DGD’nin tarımsal amaçlı olarak harcanması üzerine ne gibi faktörlerin etkili olduğunu belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırma sahası olarak seçilen

Kahramanmaraş’ın Pazarcık ilçesi tarımsal potansiyeli yüksek bir ilçe olup, 77 köy ve 4 kasabadan oluşmaktadır. Köyler dağ ve ova köyleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Ova köylerinde tarımsal olanakların daha elverişli olduğu, buna karşın dağlık köylerde engebeli olan arazi koşullarının bitkisel üretime önemli sınırlamalar getirdiği bilinmektedir. Kasabaların da geçim kaynağı ağırlıklı olarak tarımsal faaliyetlerden oluşmakla beraber arazi koşulları bitkisel üretim için daha uygundur (Çiftöpala, 2001).

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın ana materyalini, Pazarcık İlçesinde tarımsal faaliyet yapan, tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilmiş, 112 işletmeden anket yoluyla elde edilen veriler oluşturmuştur. Ayrıca yörede bulunan Tarım İlçe Müdürlüğü ve Ziraat Odası gibi kuruluşların kayıtlarından da yararlanılarak veri tabanı genişletilmiştir.

Araştırma sahasındaki 77 köy ve 4 kasabadan 13 köy ve 3 kasaba Tarım İlçe Müdürlüğü teknik elemanlarının da yardımı ile gayeli olarak belirlenmiştir. Gayeli örnekleme yapılırken seçilen köy ve kasabaların ilçeyi sosyo-ekonomik açıdan temsil edebilme, ilçe merkezine olan uzaklık ve tarımsal potansiyel gibi ölçütler göz önünde bulundurulmuştur. Bu ölçütlere göre belirlenen köy ve kasabalardaki toplam çiftçi sayısı araştırmanın ana kitlesini oluşturmuştur.

İlk aşamada, 13 köy ve 3 kasabada faaliyet gösteren bütün çiftçilerin isimleri ve sahip oldukları arazi miktarları Pazarcık Tarım İlçe Müdürlüğü’nden sağlanarak arazi genişliğine ait çerçeve listesi oluşturulmuştur. Daha sonra örnek hacminin belirlenmesinde arazi büyüklüklerinin frekans dağılımı göz önünde bulundurularak işletmeler arazi genişliklerine göre 3 tabakaya ayrılmıştır. Tabakalar 0-50, 51-100 ve 100 dekardan büyük olarak oluşturulmuştur.

Örnek hacmi, tabakalı tesadüfi örnekleme metoduna göre aşağıdaki formül

yardımıyla 112 olarak hesaplanmıştır (Yamane, 2001). Örnek hacminin hesaplanmasında ana kitle ortalamasından %5 hata sınırı ve %95 güven aralığı ($t = 1.645$) kabul edilmiştir.

$$n = \frac{N \sum N_h S_h^2}{N^2 D^2 + \sum N_h S_h^2}, D^2 = \frac{e^2}{t^2}$$

n = Örnek hacmi,

N = Ana kitledeki birim sayısı,

N_h = Her tabakadaki birim sayısı,

S_h = Her tabakadaki standart sapma,

D^2 = Arzu edilen varyans

e = Ana kitle ortalamasından izin verilen hata miktarı,

t = İzin verilen güvenlik sınırının t dağılım tablosundaki değeri.

Araştırmada veri toplamak üzere kullanılan anket, konuyla ilgili araştırmalardan ve bölgenin tarımsal özellikleri göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Anketin birinci bölümü deneklerin sosyo-ekonomik özelliklerini, ikinci bölümü haberleşme davranışlarını ve üçüncü bölümü de alınan DGD'nin harcandığı yerleri öğrenmeye yönelik sorulardan oluşturulmuştur. Anketin güvenilirliği bir ön testle kontrol edilmiş ve anlaşılması zor olan sorularda değişiklik yapılmıştır. Veri toplama işlemi Nisan 2004 tarihinde yürütülmüştür.

Örnek olarak seçilen 112 işletme için anket formları ayrı ayrı incelendikten sonra gerekli kod planları hazırlanmış, daha sonra da SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Anket değerlendirmesinde kullanılan istatistiksel yöntemler araştırmanın amaçları doğrultusunda seçilmiştir. Bu bağlamda birinci ve ikinci amaçları gerçekleştirmek üzere ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler gibi tanıtıcı istatistiklerden; ikinci amacı gerçekleştirmek üzere de Chi-kare bağımsızlık testinden yararlanılmıştır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

3.1. Çiftçilerin Almış Olduğu DGD Miktarları

Araştırmanın birinci amacı çiftçilerin DGD sisteminden ne miktarda yararlandıklarını ortaya çıkarmak olup bu amaçla elde edilen veriler Çizelge 1'de sunulmuştur. Çizelgede 6 ödeme grubu oluşturulmuş ve her bir gruba giren çiftçi sayısı ve yüzde oranları belirlenmiştir. Çizelgeden özetle çiftçilerin %30'u DGD sisteminden yararlanmamıştır. DGD'den yararlanan çiftçiler ise toplam çiftçilerin %70'ini oluşturmaktadır. Miktar olarak hesaplandığında, toplam çiftçilerin % 31'i 1 milyar TL'ye kadar, %38'i de 1 milyar TL'den daha fazla DGD almıştır.

Ayrıca minimum DGD tutarı 117 milyon, maksimum tutar 7.070 milyon ve ortalama DGD tutarı da 1.487 milyon TL olarak hesaplanmıştır (Standart Sapma = 1.199 milyon TL).

Çizelge 1. Çiftçilerin DGD'den Yararlanma Durumları

DGD Ödeme Grupları (Milyon TL)	Sayı	%
DGD'den yararlanmayan	34	30.4
500'den az	12	10.7
500-1000	23	20.5
1001-1500	16	14.3
1501-2000	9	8.0
2000'den çok	18	16.1
Toplam	112	100.0

3.2. Alınan DGD'nin Harcandığı Yerler

Araştırmanın ikinci amacı çiftçilerin almış oldukları DGD ödemelerinin nerelerde harcandığını ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla anket uygulaması yapılan 112 çiftçiden 78'inin DGD sisteminden yararlandığı belirlenmiş ve bu çiftçilere aldıkları paraları nerelere harcadıkları sorulmuştur. Alınan yanıtlar Çizelge 2 ve Çizelge 3'te sunulmuştur.

Çizelge 2, çiftçilerin alınan DGD'den tarımsal girdiler için yaptıkları harcamaları göstermektedir. Buna göre üreticiler bitkisel

üretimde ortalama olarak 685 milyon TL tohumluk, 462 milyon TL gübre, 132 milyon TL ilaç, 484 milyon TL akaryakıt, 108 milyon TL su, 418 milyon TL alet-makine kirası, 96 milyon TL geçici işçi ücreti, 154 milyon TL pazarlama masrafı ve 525 milyon TL diğer (yular,tuz vs.) harcamaları yapmıştır. Bitkisel üretimde en çok harcama yapılan kalem tohumluk olmuşken en az harcama yapılan kalem de geçici işçi ücretidir. Ayrıca ürün sigortasına her hangi bir harcama yapılmadığı da Çizelge 1'den anlaşılmaktadır.

Üreticiler hayvansal üretim girdileri için ortalama; 822 milyon TL yem, 77 milyon TL daimi olmayan çoban ücreti, 33 milyon TL ilaç, 35 milyon TL veteriner ücreti, 10 milyon TL tohumlama ücreti şeklinde harcama yapmışlardır. Hayvansal üretimde en çok harcama yapılan kalem yem iken en düşük harcama yapılan kalem de tohumlamadır. Yine hayvansal üretimde de hayvan sigortasına her hangi bir harcama yapılmamıştır (Bkz. Çizelge 1).

Çiftçilere yapılan DGD ödemelerinin tarımsal amaçların dışındaki kullanım yerleri Çizelge 3'te sunulmuştur. Çizelgeden, alınan DGD miktarının ortalama

olarak 423 milyon TL' si ailelerinin gıda maddeleri ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kullanılmış olduğu görülmektedir. Yine ortalama değerler olarak beyaz eşya alımı (televizyon, buzdolabı v.s) için yapılan harcamalar 359 milyon TL, giyimkuşam vs amacıyla yapılan harcamalar 226 milyon TL, çocukların eğitim ihtiyacını gidermek için yapılan harcamalar 149 milyon TL, il veya ilçeye yapılan gidiş ve gelişlerde yol masrafları için yapılan harcamalar 205 milyon TL, ailenin sağlık giderlerini karşılamak için yapılan harcamalar 650 milyon TL ve diğer tarım dışı kalemler için yapılan harcamalar da 395 milyon TL olarak hesaplanmıştır.

Alınan DGD miktarından tarım dışı kalemlerden ortalama olarak en çok harcama yapılan kalem ailenin sağlık giderleri için yapılan harcamalar olmuş iken en düşük olan kalem de çocukların eğitim ihtiyaçları için yapılan harcamalardır. Araştırmada aldığı doğrudan gelir desteğini daha önce almış olduğu tüketim kredisini geri ödemek amacıyla kullanan deneğe rastlanmamıştır (Bkz. Çizelge 3).

Özet olarak DGD sisteminden yararlanan 78 çiftçinin almış oldukları

Çizelge 2. Alınan Doğrudan Gelir Desteğinden Tarımsal Girdiler İçin Yapılan Harcamalar (milyon TL)

Harcama Kalemleri	N	Min.	Max.	Ort.	St. Sap.
Girdi (Bitkisel Üretim)					
Tohumluk	41	63	2946	685.49	630.518
Gübre	46	35	1800	461.70	381.737
İlaç	13	20	790	131.54	221.749
Akaryakıt	27	0	2000	483.81	530.888
Su ücreti	3	50	200	108.33	80.364
Alet-makine kirası	4	120	750	417.50	270.601
Geçici işçi ücreti	6	7	300	96.17	114.246
Ürün sigortası	0	-	-	-	-
Pazarlama masrafı	4	15	300	153.75	116.431
Diğer	2	300	750	525.00	318.198
Girdi (Hayvansal üretim)					
Yem	13	51	2000	821.77	555.208
Daimi olmayan çoban ücreti	3	30	150	76.67	64.291
İlaç	3	10	60	33.33	25.166
Veteriner ücreti	3	4	50	34.67	26.558
Tohumlama ücreti	2	10	10	10.00	0.000
Hayvan sigortası	0	-	-	-	-
Diğer	0	-	-	-	-

Not: Aynı çiftçi birden fazla kaleme harcama yapabildiğinden n 78'den fazla çıkabilmektedir.

desteğinin hangi miktarda bitkisel üretim, hayvansal üretim ve tarım dışı harcama kalemlerine ayırdıklarını saptamak amacıyla yapılan hesaplamalar Çizelge 4'te sunulmuştur. Çizelgeden alınan DGD'nin ortalama olarak 879 milyon TL'si bitkisel üretimde, 143 milyon TL'si hayvansal üretimde ve 461 milyon TL'si de tarım dışında kullanıldığı görülmektedir. DGD'nin tarımsal faaliyette kullanılma oranı %69, tarım dışı faaliyetlerde kullanılma oranı da %31 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca DGD'den yararlanan çiftçilerin %67'si aldıkları paranın %50'den fazlasını tarımsal üretimde, %33'ü de aldıkları paranın %50'den fazlasını tarım dışı alanlarda kullanmışlardır.

3.3. DGD'nin Harcanma Amacı ve Sosyo-ekonomik Özelliklerin Karşılaştırılması

Doğrudan gelir desteğinin tarımsal veya tarım dışı amaçlarla kullanılma durumuyla sosyo-ekonomik özellikler arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak amacıyla Chi-kare bağımsızlık testinden yararlanılmış ve elde edilen veriler Çizelge 5'te sunulmuştur. Bu amaçla Chi-kare testinin geçerli olabilmesi için sorulara alınan yanıt kategorileri daraltılmıştır. Değişkenlerden biri alınan DGD miktarının %50'den fazlasının tarımsal amaçlı kullanılması veya kullanılmaması şeklinde iki kategoriye ayrılmıştır. Diğer

değişkenlere ait kategoriler de Çizelge 5 ve Çizelge 6'da olduğu gibidir.

Yapılan Chi-kare testleri sonucu, ele alınan 10 sosyo-ekonomik özellikten =0.1 veya daha iyi düzeyde 5 adetinin önemli olduğu saptanmıştır. Önemli olan sosyo-ekonomik özellikler; tarımsal girdiler için kredi kullanımı, traktör ve ekipman varlığı, işletme arazisi, büyükbaş hayvan varlığı, tarımsal gelir miktarı ve arazi satın alıp işletmeyi büyütme durumu iken, önemli olmayan sosyo-ekonomik özellikler de ortalama yaş, eğitim, tarım dışı meslek, tarımsal girdiler için kredi kullanımı, işletmede kayıt tutma durumu, küçükbaş hayvan varlığı ve kendi arazisini satıp tarım dışı meslekle uğraşma durumudur.

Tarımsal girdiler için kredi kullanımı bakımından, kredi kullanan deneklerin %87.5'i aldığı DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı, %12.5'i de tarım dışı amaçlarda kullanmaktadır. Diğer taraftan tarımsal girdiler için kredi kullanmayan çiftçilerin %61.3'ü aldığı DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı kullanırken, %38.7' si de tarım dışı amaçlarda kullanmaktadır. İki değişken arasında yapılan Chi-kare testi sonucu, tarımsal girdiler için kredi kullanma ve alınan DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı kullanma arasında pozitif bir bağıntı

Çizelge 3. DGD Ödemelerinin Tarım Dışı Harcamalardaki Kullanım Yerleri (milyon TL)

	N	Min	Max.	Ort.	St. Sap.
Ailenin gıda maddesi ihtiyacını gidermek	52	25	1094	422.98	308.867
Beyaz eşya alımı (Televizyon, buzdolabı vs.) alımı	8	56	1000	359.38	300.474
Giyim-kuşam vs amacıyla kullanmak	14	10	600	225.57	206.766
Çocukların eğitim ihtiyacı için kullanmak	10	42	260	149.40	86.734
Tüketim kredisini geri ödemek	0	-	-	-	-
Yol masrafları	8	50	400	205.25	121.857
Sağlık harcamaları	3	50	1600	650.00	832.166
Diğer	8	10	1000	394.63	373.757

Not: Aynı çiftçi birden fazla kaleme harcama yapabildiğinden n 78'den fazla çıkabilmektedir.

Çizelge 4. DGD'nin Tarım ve Tarım Dışında Kullanılma Durumu (milyon TL)

	N	Min	Max.	Ort.	St. Sap.
Bitkisel Üretim	78	.00	5039.00	879.44	995.19
Hayvansal Üretim	78	.00	2000.00	142.78	380.41
Tarımsal Üretim (Bitkisel +Hayvansal)	78	.00	5039.00	1022.23	1093.51
Tarım Dışı Kullanım	78	.00	3285.00	465.01	604.24

olduğunu göstermektedir ($X^2 = 0.557$; $SD = 1$; $P = 0.041$).

Traktör ve ekipmana sahip olan çiftçilerin %75'i aldığı DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı, %25'i de tarım dışı amaçlarda kullanmaktadır. Traktör ve ekipmana sahip olmayan çiftçilerin ise; %50'si aldığı DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı kullanırken, %50'si de tarım dışı amaçlarda kullanmaktadır. İki değişken arasında yapılan Chi-kare testi sonucu traktör ve ekipmana sahip olma ile alınan DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı kullanma arasında pozitif bir bağıntı olduğunu göstermektedir ($X^2 = 0.041$; $SD = 1$; $P = 0.026$).

İşletme arazisi genişlik grupları bakımından 50 dekardan küçük işletmelerden yarısı aldıkları DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı, diğer yarısı da tarım dışında kullanmaktadır. 100 dekardan büyük işletmelerin ise %80.8'i DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı kullanırken, %19.2'si de tarım dışı amaçlarda kullanmaktadır. İşletme büyüklüğü ile DGD'nin çoğunluğunu tarımda kullanma arasında yapılan Chi-kare testi sonucu, bu iki değişken arasında pozitif bir bağıntı olduğu belirlenmiştir ($X^2 = 5.654$; $SD = 1$; $P = 0.059$).

Büyükbaş hayvan varlığı bakımından, büyükbaş hayvana sahip olan çiftçilerin %75.5'i aldığı DGD'nin çoğunluğunu

Çizelge 5. DGD Harcamaları Amacı İle Sosyo-ekonomik Özelliklerin Karşılaştırılması

Sosyo-ekonomik özellikler	DGD Harcama Amacı				X^2	P Değeri
	Tarım Dışı		Tarımsal			
Ortalama Yaş	Sayı	%	Sayı	%		
51 den küçük	12	40.0	18	60.0		
51 den büyük	14	29.2	34	70.8	0.337	0.229
Eğitim						
İlk mezunu değil	9	27.3	24	72.7		
İlk okul ve üzeri	17	37.8	28	62.2	0.466	0.234
Girdiler için kredi kullanımı						
Kredi kullananlar	2	12.5	14	87.5		
Kredi kullanmayanlar	24	38.7	38	61.3	0.073	0.041**
Tarımsal yatırımlarda kullanma						
Kullananlar	4	25.0	12	75.0		
Kullanmayanlar	22	35.5	40	64.5	0.557	0.316
Kayıt tutma durumu						
Tutuyor	1	14.3	6	85.7		
Tutmuyor	25	35.2	46	64.8	0.414	0.251
Traktör ve ekipman varlığı						
Olanlar	13	25.0	39	75.0		
Olmayanlar	13	50.0	13	50.0	0.041	0.026**
İşletme arazisi grupları (dekar)						
50'den küçük	13	50.0	13	50.0		
50-100	8	30.8	18	69.2		
100'den büyük	5	19.2	21	80.8	5.654	0.059*
Büyükbaş hayvan varlığı						
Yok	14	45.2	17	54.8		
Var	12	25.5	35	74.5	0.089	0.061*
Küçükbaş hayvan varlığı						
Yok	18	35.3	33	64.7		
Var	8	29.6	19	70.4	0.801	0.404
Tarımsal gelir miktarı						
5 milyar ve daha az	21	43.8	27	56.3		
5 milyardan çok	5	16.7	25	83.3	0.015	0.012**

* 0.1 düzeyinde önemli, ** 0.05 düzeyinde önemli. Chi-kare % değerler satır değerleridir.

tarımsal amaçlı, %25.5'i tarım dışı amaçlarla kullanılmaktadır. Diğer taraftan büyükbaş hayvan sahibi olmayan çiftçilerin %54.8'i aldığı DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı, %45.2'si ise tarım dışı amaçlarda kullanılmaktadır. İki değişken arasında yapılan Chi-kare testi, büyükbaş hayvan sahibi olma ve alınan DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı kullanma arasında pozitif bir bağıntı olduğunu göstermektedir ($X^2 = 0.089$; $SD = 1$; $P = 0.061$).

Tarımsal gelir miktarı 5 milyardan çok olan çiftçilerin %83.3'ü aldığı DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı, %16.7'si tarım dışı amaçlarla kullanılmaktadır. Diğer taraftan tarımsal geliri 5 milyar ve daha az olan çiftçilerin %56.3'ü aldığı DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı, %43.8'i ise tarım dışı amaçlarda kullanılmaktadır. İki değişken arasında yapılan Chi-kare testi sonucu tarımsal geliri 5 milyardan çok olma ve alınan DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı kullanma arasında pozitif bir bağıntı

olduğunu göstermektedir ($X^2 = 0.015$; $SD = 1$; $P = 0.012$).

3.4. DGD Harcamaları Amacı İle Haberleşme Davranışlarının Karşılaştırılması

DGD'nin çoğunluğunun tarımsal veya tarım dışı amaçlarla kullanılma durumuyla haberleşme davranışları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak amacıyla yapılan Chi-kare testleri sonucu, ele alınan 8 haberleşme davranışından =0.1 veya daha iyi düzeyde 2 adetinin önemli olduğu saptanmıştır (Bkz. Çizelge 6).

Önemli olan haberleşme davranışları; gazete okuma sıklığı ve yakın çevredeki kişilerin tarımsal konularla ilgili görüşüne başvurma durumu iken önemli olmayan haberleşme davranışları ise, televizyon seyretme sıklığı, radyo dinleme sıklığı, Pazarcık'a gidiş sıklığı, Kahramanmaraş'a gidiş sıklığı, ziraat mühendisi veya teknisyeniyle görüşme sıklığı ve çiftçilerin bilgi ve becerisi çok olan başkasının

Çizelge 6. DGD Harcamaları Amacı İle Haberleşme Davranışlarının Karşılaştırılması

Haberleşme Davranışları	DGD Harcama Yeri				X ²	P Değeri
	Tarım Dışı		Tarımsal			
	Sayı	%	Sayı	%		
Televizyon seyretme sıklığı						
Günde yaklaşık 2 saat	22	34.4	42	65.6		
Daha seyrek	4	28.6	10	71.4	0.764	0.468
Radyo dinleme sıklığı						
Günde yaklaşık 2 saat	7	36.8	12	63.2		
Daha seyrek	19	32.2	40	67.8	0.782	0.457
Gazete okuma sıklığı						
En az haftada bir	4	17.4	19	82.6		
Daha seyrek	22	40.0	33	60.0	0.068	0.045**
Pazarcık'a gidiş sıklığı						
En az haftada bir	8	27.6	21	72.4		
Daha seyrek	18	36.7	31	63.3	0.464	0.283
Kahramanmaraş'a gidiş sıklığı						
En az haftada bir	4	23.5	13	76.5		
Daha seyrek	22	36.1	39	63.9	0.396	0.253
Ziraat mühendisi veya teknisyeniyle görüşme sıklığı						
En az ayda bir	7	25.9	20	74.1		
Daha seyrek	19	37.3	32	62.7	0.449	0.226
Yakın çevredeki kişilerin tarımsal konularla ilgili çiftçilerin görüşüne başvurma durumu						
Evet	11	25.0	33	75.0		
Hayır	15	44.1	19	55.9	0.093	0.063*
Çiftçilerin bilgi ve becerisi çok olan başkasının görüşüne başvurma durumu						
Evet	15	30.0	35	70.0		
Hayır	11	39.3	17	60.7	0.458	0.278

* 0.1 düzeyinde önemli, ** 0.05 düzeyinde önemli. Chi-kare % eğerler satır değerleridir.

görüşüne başvurma durumudur.

Gazete okuma sıklığı bakımından, en az haftada bir gazete okuyan çiftçilerin %82.6'sı aldığı DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı, %17.4'ü de tarım dışı amaçlarda kullanmaktadır. Diğer taraftan daha seyrek gazete okuyan çiftçilerin %60'ı aldığı DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı kullanırken, %40'ı da tarım dışı amaçlarda kullanmaktadır. İki değişken arasında yapılan Chi-kare testi sonucu gazete okuma sıklığıyla alınan DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı kullanma arasında pozitif bir bağıntı olduğunu göstermektedir ($X^2 = 0.068$; $SD = 1$; $P = 0.045$).

Yakın çevredeki kişilerin tarımsal konularla ilgili görüşüne başvuran çiftçilerin %75'i aldığı DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı, %25'i de tarım dışı amaçlarda kullanmaktadır. Diğer taraftan yakın çevredeki kişilerin tarımsal konularla ilgili görüşüne başvurmayan çiftçilerin %55.9'u aldığı DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı kullanırken, %44.1'i de tarım dışı amaçlarda kullanmaktadır. İki değişken arasında yapılan Chi-kare testi sonucu yakın çevredeki kişilerin tarımsal konularla ilgili görüşüne başvurma ve alınan DGD'nin çoğunluğunu tarımsal amaçlı kullanma arasında pozitif bir bağıntı olduğunu göstermektedir ($X^2 = 0.093$; $SD = 1$; $P = 0.063$).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kahramanmaraş'ın Pazarcık İlçesinde çiftçilerin devletten almış olduğu DGD'nin temel harcama kalemlerinin belirlenmesi ve bu desteğin tarımsal amaçlı olarak kullanımı üzerine etki eden faktörlerin ortaya çıkarılması amacıyla yürütülen bu çalışmada, örneğe giren 112 çiftçiden 78'inin DGD sisteminden yararlandığı ve ortalama olarak devletten 1478.24 milyon TL destek aldıkları belirlenmiştir. Alınan bu desteğin %68.73'ü (1022.23 milyon TL) tarımsal ve %31.27'si (465.01 milyon TL) tarım dışı alanlarda harcanmaktadır. Yine DGD'den yararlanan çiftçilerin %66.7'si aldıkları

paranın %50'den fazlasını tarımsal üretimde kullanırken, %33.3'ü de tarım dışı alanlarda kullanmışlardır.

Araştırmanın bu bulgularından çıkarılabilecek önemli bir sonuç, DGD uygulamasında, girdi veya fiyat destekleme politikalarından farklı olarak, alınan desteğin tamamının tarımsal faaliyete gitmemiş olmasıdır. Örneğin, girdi desteği şeklinde uygulanan bir destekleme politikası üreticilerin daha kaliteli girdi kullanarak üretimin miktar ve kalitesinin artmasına olanak sağlayabilmektedir. Yine destekleme alımı şeklindeki bir politika da çiftçinin desteklenen ürünleri üretmesine olanak tanımaktadır. Burada devletçe sağlanan desteğin tarımsal üretime gitme oranının daha yüksek olduğu söylenebilir. Ancak DGD uygulamasında sağlanan desteğin önemli bir kısmı tarım dışında harcandığından, bu uygulama tarım ürünleri piyasasının serbest piyasa koşullarında oluşumuna olanak tanısa da tek başına uygulandığında tarımsal üretimin gerilemesine neden olabilir. Özellikle, araştırma bölgesinde 1995 yılında 18.000 hektar olan pamuk üretim alanlarının 2002 yılında 17.000 hektara (DİE, 2002) düşmesi, tekstil sanayisi oldukça gelişmiş olan Kahramanmaraş bölgesinde son yıllarda yurt içinden ve yurt dışından pamuk ithal edilmeye başlanması, ürüne olan desteklerin azaltılarak DGD uygulamasına geçilmesine bağlanmaktadır. Topçuoğlu (2005), pamuğun kilogram maliyetinin 1 milyon 147 bin lira, piyasa değerinin ise 670 bin lira olduğunu, aradaki farkın ise üreticilere destek olarak verilmemesi durumunda pamuk üretiminde tamamen dışa bağımlı hale gelineceğini belirtmektedir. Bu durumda çiftçilerin arazi miktarlarını esas alarak uygulanan DGD sistemi yerine üretilen ürünün baz alınarak uygulanması gereken destek ön plana çıkmaktadır.

Araştırmada tarımsal girdiler için kredi kullanma, traktör ve ekipmana sahip olma, işletme arazisi büyüklüğü, büyükbaş hayvan varlığı ve tarımsal gelir miktarı ile alınan DGD'nin çoğunluğunun tarımda

kullanılması arasındaki pozitif bağıntılar, risk almayı daha çok seven makineleşme düzeyi daha iyi olan, daha büyük işletme arazisine sahip olan, hayvancılığa önem veren ve tarımsal geliri daha çok olan çiftçilerin aldıkları DGD'yi daha çok tarımda kullanma eğiliminde olduklarını göstermektedir.

DGD sistemi ile geleneksel desteklemeler arasındaki en önemli farklardan birisi DGD sisteminde geleneksel destekleme uygulamalarından yeterince yararlanamayan küçük üreticilerin gelirlerinin artırılmasına katkıda bulunulurken, geleneksel destekleme sisteminde küçük-büyük üretici ayrımı yapılmamakta, dolayısıyla büyük üreticilerin yararlanma düzeyi daha yüksek olmaktadır (Çağlar, 2001). Oysa araştırma bölgesinde elde edilen bulgular, DGD sisteminde de büyük çiftçilerin daha avantajlı olduğu şeklindedir. Örneğin, 200 dekar arazisi olan bir çiftçi toplam (100 x 16 milyon TL) 1600 milyon TL destek alırken, 10 dekar arazisi olan bir çiftçi ise (10 x 16 milyon TL) sadece 160 milyon TL destek alabilmektedir. Bu sonuç DGD sisteminin de küçük üreticilere pek fazla bir katkısının olmadığını göstermektedir. Katkıdan da ziyade gelir eşitsizliğini kaldırmanın aksine daha da belirginleştirdiği görülmektedir. Ayrıca küçük üreticiler de aldıkları DGD'yi daha çok tarım dışı kalemlere harcama eğilimindedir. Bu yüzden küçük üreticilerden tarımı gerçekten seven kişilerin işletmelerini büyütmelemlerini kolaylaştırıcı, tarımı sevmeyenlerle de başka mesleklerde istihdam olanağı sağlayıcı alternatif politikaların geliştirilmesi gerekir.

Araştırmada yer verilen 8 haberleşme davranışından sadece gazete okuma sıklığı ve yakın çevredeki kişilerin tarımsal konularda deneklerin görüşü ne başvurma durumu ile alınan DGD'nin çoğunluğunun tarımda kullanılması arasında pozitif bir bağıntı bulunması, bu konu üzerinde sosyoekonomik özelliklerin haberleşme davranışlarına oranla daha etkili olduğunu göstermektedir. Ancak kırsal alanda tarımsal

konularda görüşüne daha çok başvurulmuş ve kitle iletişim araçlarından gazeteyi daha çok okuyan çiftçilerin tarımsal faaliyeti daha bilinçli yapabilecekleri ve aldıkları DGD'yi daha çok tarımsal amaçlı kullanabilecekleri düşünülebilir.

Araştırma bulguları, tarımsal destekler konusunda politika oluşturulurken yararlı bilgiler sağlayabilir. Şöyle ki; araştırmada çiftçilerin DGD yardımlarını nerelere harcadıkları, bu yardımların tarımsal üretime veya başka alanlara harcanması üzerine ne gibi faktörlerin etkili olduğu gibi konularda somut bulgular elde edilmiştir. Örneğin, araştırma bulgularına göre gerek sosyoekonomik özellikler gerekse haberleşme davranışları bakımından hangi çiftçilerin DGD ödemelerini daha çok tarımsal amaçlı ve hangi çiftçilerin daha çok tarım dışı amaçlarla kullandıkları yönünde bir sonuca varılabilmektedir. Bu özelliklerin bilimsel bir yaklaşımla ortaya konulmuş olması, yörede uygulanabilecek tarımsal ve tarım dışı destek programlarının kırsal alanda hangi kitlelere yönelik olacağı ve amaçlarının ne olacağı gibi konuların belirlenmesinde yardımcı olabilir.

KAYNAKLAR

- Babacan, A. 1999. Genel Tarım Politikaları Çerçevesinde Doğrudan Gelir Ödemeleri Sistemi. DPT İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Tarım Dairesi Yayınları. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE). 1995, 2000. Tarımsal Yapı ve Üretim. Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası Ankara.
- Bayaner, A., Koç, A., Tanrivermiş, H., Gündoğmuş, E., Ören, N., Özkan, B. 2001. Doğrudan Gelir Desteği Pilot Uygulamasının İzleme ve Değerlendirilmesi. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü. Yayın No: 57. Ankara.
- Birinci, A., Atsan, T., Peker, K., Yavuz, F. 2002. Doğrudan Gelir Desteğinin Fındık Sektörüne Olası Etkilerinin Ekonometrik Analizi.

- Türkiye V. Tarım Ekonomisi Kongresi. 18-20 Eylül Erzurum.
- Cahill, S. A. 1988. Calculating the Rate of Decoupling for Crops under CAP/Oil Seeds Reforms. *Journal of Agricultural Economics*. 48: 348-378.
- Çağlar, Y. 2001. Tarımda Doğrudan Gelir Desteği ve Verimlilik. M P M . (Yayımlanmamış Çalışma)
- Çakmak, E., Kasnakoğlu, H., Yıldırım, T.1998. Fark Ödeme Sisteminin Ekonomik Analizi. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü.
- Çiftçepala, M. 2001. Kahramanmaraş İli Pazarcık İlçesi Köylerinin Sosyoekonomik Yapısı. Yüksek lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. Kahramanmaraş
- Demirci, S. 2000. Doğrudan Gelir Sistemi ve Uygulamalar: Literatür İncelemesi. TC Tarım ve Köyşleri Bakanlığı Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü. Yayın No: 40. Ankara.
- Eraktan, G. 2001. Tarım Politikası Temelleri ve Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikası. Uzel Yayınları. İstanbul.
- Olgun, A., Gençler, F., Arslan, Ö. 2002. Doğrudan Gelir Desteği Projesi ve Bu Projeye İlgili Yapılmış Yayın Çalışmalarının Değerlendirilmesi: Akhisar İlçesi Örneği. Türkiye V. Tarım Ekonomisi Kongresi. 18-20 Eylül Erzurum.
- Oyan, O. 2000. Tarımda Doğrudan Gelir Desteğine Hazır mıyız? *Tarım Ekonomisi Dergisi*. 5: 1-8.
- Öcek, E. 2000. Tarımsal Destekleme Yöntemi Olarak Doğrudan Gelir Desteği Sistemine İlişkin Çeşitli Ülke Uygulamalarının İncelenmesi ve Sistemin Türkiye'de Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi, Hazine Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi. Ankara.
- Özkaya, T., Oyan, O., Işın, F., Uzman, A. 2001. Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikaları Dünü-Bugünü-Geleceği. *Türkiye Ziraat Odaları Birliği*. (2). 5-24 . Ankara.
- Sayın, C. 2003. Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikaları. Reform Arayışları, IMF, GATT ve AB Yansımaları. TOBB Afşaroğlu Matbaası Ankara
- Tekin, O., Deniz, O. 2001. Avrupa Birliği'ne Geçiş Sürecinde Türkiye'de Uygulanan Tarım Politikaları ve Destekleme Sistemleri Konusunda Yapılması Gerekenler. *KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi*. 4(1):1-18.
- Topçuoğlu, H. 2005. Pamuk Üretimi Bitecek. *Evrensel Gazetesi* 18/7/2005 sayısı. İnternet erişim adresi: [Http://www.evrensel.net/05/07/18/ekonomi.html](http://www.evrensel.net/05/07/18/ekonomi.html)
Sayfa ziyaret tarihi: 22/8/2005
- Yamane, T. 2001. Temel Örneklemeye Yöntemleri. Çevirenler: Alptekin Esin, Celal Aydın, M.Akif Bakır, Esen Gürbüzsel. Literatür Yayıncılık. İstanbul.